

מראי מקומות - בבא קמא ט'

שאמר התורה דצריך מיטב דוקא, וע"ז התירוץ הוא דמיירי בדלית לי'.

(ג) מהו דתימא אמרי' לי' זיל טרח זבין ואייתי לי' כסף, קמ"ל - חקר בחי' ר' ראובן (ז', א') בביאור תי' הגמ', האם ס"ל בה"מהו דתימא" דסובין אין להם דין תשלומין כלל, וא"כ ע"כ צריך לקנות כסף כדי לקיים דין תשלומין, או דלמא דלעולם הוי תשלומין, אלא דמ"מ ה"א דצריך לטרוח ליקח כסף. והביא מה שהק' ההפלאה, דאיך ס"ד דזיל טרח וזבין, הרי קיי"ל דבשלו הן שמין, וא"כ כל מה שיש לו הוי מיטב, ולכן אין שייך שלא יהי' לו מיטב. ומזה הוכיח ר' ראובן דלא הי' לו דין תשלומין כלל, וא"כ שפיר יהי' צריך לקנות זוזי. ומזה הביא ראי' למה שחקר עוד שם, מה יהי' אם לא הי' קרא לרבות דשוה כסף ככסף, האם נאמר דשו"כ אינו תשלומין כלל, או דלמא הוי תשלומין, אלא דהוי זיבורית. ומעתה יש להביא ראי' דה"א דאינה תשלומין כלל (וע"ש עוד מש"כ בזה).

(ד) רב אמר בטלה מחלוקת, קסבר האחים שחלקו כיורשים הוו - פרש"י, ועל שניהם לפרוע, הלכך מחצית חלקו יחזיר לו. והק' הקהלות יעקב (ח', ד"ה והנראה), הא אותה טענה דעל שניהם לפרוע החוב לכאור' הוי בין אם יורשים הם בין אם לקוחות הם, וא"כ למה אמרי' דרב ס"ל דאחים שחלקו יורשים הם. וביאר, דאם אמרי' דכלקוחות הן, וכלקוחות שלא באחריות, א"כ נחית לוותר אחריות דאתי מחמת שהוא מוכר, וכיון דנחית לויתורא, מוותר נמי אחריות דאתי לי' מחמת הטענה שעל שניהם לפרוע חוב אביהן, "כי בשעה שהם מקנים זל"ז, מרוצין שניהם להיות מסולקים זה מזה לגמרי, ולא יהא שום עסק לאחד מהן על מה שיארע להשני בחלקו, ורק אי כיורשין דמו, לא נחתי כלל להקנאה זל"ז, רק לברר חלקם, אז ליכא מחילות ולא ויתורים, וממילא כשנגבה מא' מהן חייב השני לחלוק עמו במה שנשאר מהאי טעמא דעל שניהם לפרוע חוב אביהן". וע"ע בני"י (ד. בדפיו) דכ' דכיון דכיורשים

(א) משהחזיק בה אין יכול לחזור בו - פרש"י בכתובות (צג.) ובב"מ (יד:) דמיירי שעדיין לא נתן המעות, וע' בתוס' כאן דחולק עליו. והק' הקהלות יעקב (ט"ז, ד') בשם החזון איש על שי' רש"י, הא לכאור' אם נמצא דטענת העסיקין אמת, א"כ הרי לא מכר לו כלום, קרקע גזולה היא, ולא הי' שלו למכור, ומה לי דמכרו לו באחריות, הרי האחריות לא הי' של שום מכר. ובשלמא אם כבר נתן המעות, א"כ י"ל דנחשב המעות למתנה. אבל אם לא נתן המעות עדיין, א"כ מה מחייבו לשלם המעות, הרי לא היתה מכירה ולא מעשה קנין. ותי' הקה"י, דמה דאמרי' דמכרה שלא באחריות אי"צ להחזיר המעות, ואפי' אם נמצא דאין המכר מכר, אינו משום דמעות מתנה הם, "אלא המעות הם בתורת שכירות דמי פעולה, עבור שהמוכר עשה רצונו לעשות צורת מעשה הקנאה על הקרקע, כמו כל שוכר אדם לעשות איזה דבר על פיו, דמתחייב לשלם כפי מה שקצב לו. וה"נ הכא, הלוקח הי' מתאוה לקנות קרקע זו על הספק, שמא תשאר אצלו, ופסק עם המוכר כך וכך עבור מעשה ההקנאה, בין היא שלו, בין אינו שלו, וכשאינו שלו נתחייב דמיו בתור שכירות פעולה עבור מה שהקנהו לו, אע"פ שלא נתפס המקח, ולכן בתר שהחזיק ונתקיים עכ"פ בצורתה, מתחייב שפיר בדמיו מדין שכירות".

(ב) ר' הונא אמר או כסף או מיטב - פרש"י דר' הונא בא ליישב הסתירה בקראי. והק' הלחם אבירים, הרי לא תי' כלום, דהא הקו' הוא מה דאמרי' דישב לרבות שוה כסף אפי' סובין, ואיך תי' זה במה דאמר או כסף או מיטב. וכי תימא דתירוצו הוא באמת כמש"כ הגמ' להלן, דמיירי בדלית לי' מיטב (וכדמשמע מדברי תוס'), א"כ הרי לא תי' כלום במה שאמר או כסף או מיטב, ולא יזה תועלת אמר כן. ותי' דבאמת הגמ' הק' ב' קו', (א) התורה במקו"א אומר כסף, ובמקו"א כ' מיטב, וזה תי' דאו כסף או מיטב. (ב) התורה אמרה דיכול לשלם אפי' סובין, וזה סותר למה

אברהם (ב', כ"ה, ג'), דבמקור הדברים ליתא טלית, וגם לכאור' ק' להבין, איזה הידור מצוה יש במה שמהדר בטליתו, הרי אי"ז מצוה בכלל, רק הציצית מצוה הם, והניח בקו'. וע' באגרות משה (או"ח א', ריש סי' קפ"ז) שכ' דהכוונה הוא על הטלית שלובשין בשעת תפלה, דאף שהוא רק מנהג, מ"מ כיון שעושה כן לכבוד שמים, יש עליו מצוה שיעשהו בהידור. והוסיף דאף דעיקר הדבר אינו אלא מנהג, מ"מ ההידור שבו הוא מצוה דאורייתא, שהרי קפיד התורה דכל מה שעושה לכבוד שמים צריך להיות באופן נאה.

(ט) **עד שליש במצוה- פרש"י**, שאם ימצא ב' ס"ת, וא' יותר מהודר מחבירו, צריך להוסיף שליש דמים כדי לקנותו (וע' במשנה ברורה תרנ"ו, ה', דדן אם כבר קנה א' מהם אם צריך להחליף או לא). ותוס' פי' דמיירי בגודל האתרוג, דאם מצא אתרוג כאגוז, וא' גדול ממנו שליש, יקנהו. וכ' המ"ב (שם, א') דלא הי' רוצה לפרש כרש"י, דא"כ לעולם יהי' צריך להוסיף הידור והידור, דלעולם ימצא א' מהודר יותר ממנו. וע' בביאור הלכה שם שהביא מהפני משה ליישב קו' זו, די"ל דלא הטריחו עליו אלא פעם ראשונה להדר, דאל"כ אין לדבר סוף [וק"ק לפרש כן אם הוא דין דאורייתא (ע' לקמן). מהכ"ת לומר סברא כזה]. וע"ע במגן אברהם (שם, ה') דכ' דאי"צ להוסיף שליש דמים אא"כ האתרוג הוא שליש מהודר טפי, ואין מסתבר שימצא כ"כ אתרוגים שכ"א שליש מהודר יותר מחבירו (וע"ע בלבושי שרד שם במש"כ בביאור דבריו).

(י) **בעי ר' אשי, שליש מלגיו, וכו'-** והגמ' לא פשט השאלה, ופסק ר' חננאל דעבדי' מלבר לחומרא. אולם הרא"ש (סי' ז') פסק דעד שליש מלגיו, כיון דלא אפשריטא הבעיא. וביאר הפלפולא חריפתא (ק') דס"ל דהידור מצוה מדרבנן הוא, ולקולא. וכן משמע מתוס' במנחות (מא: ד"ה אין), דהידור מצוה מדרבנן. וע"ע בי"מ של שלמה (כ"ד) שכ' דכיון דאי"ז מצוה דאורייתא, א"כ לא חשיב מדאורייתא לענין ספק דאורייתא (ולכאור' זהו דלא כהאג"מ שהבאנו לעיל, דמשמע דס"ל דהדין הידור מצוה דאורייתא, וצ"ע).

הם, א"כ כ"א לא זכה בחלקו אלא בתורת ירושה, וכח ירושה לא הוי אלא היכא דמטי לאחיו מה דחזי ליה לפום הממון דשבק אבוהון, וכיון דנטל הב"ח חלק של א' מהן, אגלאי מילתא דמה שחלקו תחלה לאו חלוקה היא. [ואולי כוונתו כמש"כ תוס' בב"ב (קז.), הובא בחי' ר' שמעון סי' ט') דרב ס"ל יש ברירה, ושמאל ס"ל אין ברירה. והק' ר' שמעון, הא גם אם אין ברירה ודאי צריך להיות החלוקה בטילה, דעל דעת כן לא מבר א' להבירו, אלא באופן שישאר לו חלק. וע"ש שביאר דלמ"ד אין ברירה הרי הבע"ח אינו גובה אלא מכאן ולהבא, ונמצא דבשעת מכירה לא הי' מכירה בטעות. אבל אם אחרים שחלקו יורשים הם, ודאי נתברר דלא הי' הירושה אלא על מה שהותיר הבע"ח, ע"ש לביאורו].

(ה) **כלוקח שלא באחריות דמי- כ' הרשב"ם** (ב"ב קז. ד"ה כלקוחות דמו) דאע"ג דקיי"ל אחריות טעות סופר, זהו היכא דא' קונה שדה מחבירו, אבל כאן, בההיא הנאה דקנאה בלא אחריות, מקנה גם לחבירו שהוא יקנה אותו בלא אחריות, וא"כ שפיר הוי כלוקח שלא באחריות.

(ו) **הלכך נוטל רביע בקרקע ורביע במעות- פי' תוס'**, דלא שייך ב' המע"ה, ולא ביאר למה. וכ' בחי' ר' שמעון (ט', ב') דבבב"ב לא שייך תפיסה, וממילא אין כאן א' מהן שהוא המוחזק יותר מחבירו. אולם ע' בתוס' בב"ב (סב: ד"ה אתמר) דכ' דאע"ג דבעלמא קיי"ל המע"ה, פעמים סברי רבנן לעשות שודא (או חלוקה), והביא ראי' מכאן. אבל לכאור' אין שייך לפרש כן בתוס' כאן, דכ' "דלא שייך" כאן המע"ה, ולפי תוס' בב"ב שפיר שייך, רק דרבנן אמרו שלא לאומרה.

(ז) **בהידור מצוה עד שליש במצוה- הק' בחי' הגרי"ז על הרמב"ם** (חנוכה, ד', א', ד"ה והנה יעו"ש), הרי הידור מצות נר חנוכה לעולם יותר הוא משליש, דעיקר הדין הרי הוא נר איש וביתו, וא"כ ההידור הוא לעולם טפי משליש יותר מזה. וביאר דאה"נ, דמצוה הידור נר חנוכה אינו הידור דמחוייב לעשות כשאר מצוות, אלא דמי שרוצה להדר, הוא מוסיף נר לכאור'א, ונר כנגד ימים היוצאין, אבל כל זה הוא רק למי שרוצה להדר, אבל עיקר דין הידור ליכא בזה.

(ח) **בהידור מצוה וכו'- פרש"י**, ס"ת נאה, לולב נאה, טלית נאה, ציצית נאה. והעיר הדבר

כוונתו להזיק ויש הנאה להזיקו, דחומרות אלו הוי כמו טעמים להחיות, אבל אינם חומרות לדינא בהמזיק עצמו. ולכן העיר מה דאי' כאן דבור תחלת עשייתו לנזק, שהרי אי"ז דין אלא טעם חיובה, וכן הא דדרכו לילך ולהזיק. וכ' דב' אלו אגב גררא נקטי' (ולא ביאר מ"ש הני), ועוד כ' דאולי דרכו לילך ולהזיק בא לחדש דין, דהיינו דחייבו בדש בנירו.

(יא) כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו- כ' בחי' ר' שמואל (א', ב') דמלשון זה משמע דעיקר מחייב בתשלומי נזיקין הוא משום פשיעה בשמירה (כצד הראשון של חקירת ר' שמעון שהבאנו בדף ב', ע"ש).

(יב) שור דרכי' לנתוקי- פרש"י, אפי' בלא החרש, לכן הי' צריך לאסוקי אדעת' דאפי' אין החרש מתירו דסופו יתיר את עצמו. והק' תוס' ע"ז, דע"כ מיירי דכסהו כראוי, דאל"כ אי"ז שמירה כלל. ולכן פי' תוס' דדרכו של החרש להתיר השור. וע' במלחמת (כב: בדפיו) דפי' בשם רש"י דבאמת עכשיו כסהו כראוי, אלא דדרכו ליפול מעצמו לאחר זמן, והוא פשע ולא בא לבודקו לאחר זמן. וא"כ, אף דאינו אחראי על מעשים של החרש, מ"מ הרי הוא תחלתו בפשיעה וסופו באונס, ולכן חייב. אולם כ' הפני יהושע דאין משמע כן מלשון רש"י, אלא משמע דאף עכשיו אין השמירה כראוי. ולכן הוא ביאר דאה"נ, השמירה עכשיו לא הי' שמירה ראוי'. אלא דמ"מ, כיון דעכשיו לא ברי הזיקא, ס"ד דזה יועיל עכ"פ לגבי דאם אין ההזיק נעשה ע"י מעשיו אלא ע"י מעשה החרש, שיהי' פטור כמו גבי גחלת, והתירוץ הוא דשור דרכו לנתוקי, ולכן הוי תחלתו וסופו בפשיעה, ולכן חייב.

(יג) התם צבתא דחרש קא גרים- ע' ברש"י לקמן (כב:) דכ' דר' יוחנן אזיל לשיטתו דאשו משום חציו, וחציו דחרש הם. והק' תוס' שם, דגם ר' יוחנן מודה דאשו גם משום ממונו, וא"כ איך שייך לומר דאזיל לשיטתו. ולכן הוא פי' דר' יוחנן ס"ל דשלהבת לא ברי הזיקא כמו שור. וביאר הפני יהושע שם דעת רש"י, דאף דממונו דבעל הבית הם, מ"מ כיון דחציו דחרש הם, כיון דהחרש עשה ההזיק בידים, א"כ לחייב בעל בממון בכה"ג. וכ' דלא הי' רש"י יכול לפרש כתוס', דברי הזיקא הוא, דהא אי' בגמ' כאן דצבתא דחרש גרים, דהיינו אחיזתו של חרש לפרש"י, ואי"ז שייך לברי הזיקא [וצ"ע לתוס' איך ביאר לשון צבתא].

(יד) חומר בבור מבשור שהבור תחילת עשייתו לנזק, וכר'- ע' במאירי (ריש י). שהעיר דכאן לא הוזכר כל חומרות של המזיקין, כמו